

države vzpostavile svoje teritorije, ki so območja delovanja kapitala (oz. prostor, iz katerega se črpa denar), tako se je na primer podobna logika aktivirala tudi v znanosti. Znanstvene discipline so si vzpostavile svoja polja, ki so ravno tako območja delovanja interesov (oz. prostor, ki je vir denarja). V obeh primerih gre za to, da brez medkulturne logike prihaja do zapiranja, preprečevanja prehajanja, skratka, za popolno omejevanje prostega pretoka, najsi so to misli, ljudje ali kaj drugega.

Medkulturnost se tako v veliki meri izkaže kot vprašanje »drugega«, ta drugi pa ni zgolj zveden na konkretno osebo ali skupino oseb – gre za vprašanje razlike oz. različnosti kot take. Vznik te razlike pa nas sooča s potrebo po razumevanju te razlike, po tem, da pričnemo misliti nestandardno, nenormalno. Kaj torej pomeni in kaj zahteva pričeti misliti na tak način? Gre za to, da izstopimo iz okvira, da pričnemo presegati omejitve, ki jih postavlja vzpenjajoči trend politik, ki prisegajo na ponovno obuditev nacionalnih vrednot kot branika narodne identitete, imaginarija družbene kohezije, ki oblikuje družbene pojave in politike.

Vsa vprašanja, ki smo jih nekoliko »aleatorno« odpirali in pustili obviseti, so vprašanja, ki jih postavlja in spodbuja vsebina zbornika. Ta vsebina je, ponovno, mnogovrstna, oblikujejo jo heterogene discipline in različni avtorji, ravno to pa zbornik naredi za najbolj upravičeno orodje, ki omogoča mišljenje medkulturnih fenomenov na vseh ravneh. Sestavljanje se nam namreč gradi iz velikega števila različnih elementov, kar nam pravzaprav kaže, kakšen je smisel razmišljanja o medkulturnosti na različnih ravneh.

Zbornik *Razprave o medkulturnosti*, kot že omenjeno, sega na različna področja, zajema različne mentalitete, pristope, različne ljudi itd. Ravno zaradi tega so prispevki v njem primerno čtivo tako za začetnike, ki se želijo spoznati s tematiko medkulturnosti, kakor tudi za tiste, ki bi svoje poznavanje te problematike želeli poglobiti oz. razširiti. Glavna prednost zbornika – in pridobitev za bralca – je pridobitev več popolnoma različnih pogledov na medkulturnost. To je vsekakor pristop, ki se podreja vzponu popularnosti tega pojma, a tudi pristop, ki lahko doseže najširšo in najbolj heterogeno publiko.

Andreja Trdina

Eva Illouz: Hladne intimnosti: oblikovanje čustvenega kapitalizma.

Ljubljana: Založba Krtina, 2010.

155 strani, (ISBN 978-961-260-034-1), 22,00 evrov

»Če začnem, rad imam zabavo, sem brezskrben, razočaran v ljubezni, a brezupno romantičen ...«; »Sem zabavna, družabna in samozavestna ženska, po horoskopu lev, ki že nekaj časa išče pravo osebo ...« Podobne bolj kot ne standardizirane in ponavljajoče se samopredstavitve so običajni sestavni del profilov spletnih strani za zmenke. Refleksivno samoopazovanje, seciranje in artikulacijo lastnih psiholoških lastnosti, mnenj in okusov moramo razumeti kot prakso stiliziranega javnega uprizarjanje jaza in strateškega insceniranja lastne biografije, ki pa ju nujno omejuje narava kulturnih okvirov, na osnovi katerih se to izkazovanje odvija. Eva Illouz omenjeni fenomen prikaza in predelave jaza na prizorišču, kot je internet, raziskuje v kontekstu »novega kulturnega imaginarija psihologije« (str. 130), ki postaja prevladujoč resurs, kako danes občutiti in razumeti sebe in druge v svetu. Knjiga se konkretnije dotika prav načinov, na katere internetna tehnologija reartikulira čustva in družbene odnose, ko v sebi združuje kulturni logiki potrošništva in psihologije ter celo predvideva, da »javni čustveni jaz predhodi zasebnim interakcijam in jih utemeljuje« (str. 15).

Delo sociologinje kulture torej sledi ne tako skritim razsežnostim kanonskih socioloških razlag modernosti, ki so z referencami na čustva (čeprav ne vedno posebej razdelano) pripoznale, da je odčaranje sveta pomenilo tudi hkratno očaranje v posameznikovem notranjem svetu. Še več, v povsem Giddensovi maniri, a vendar mnogo bolj premišljeno in manj naivno opisuje radikalno 'preobrazbo čustvenosti', ko zagovarja, da je s prevlado terapevtske pripovedi in javnim uprizarjanjem zasebnega jaza prišlo do ključnega premika v romantični senzibilnosti ter pojava nove oblike družabnosti. Performans psihološkega ali reflektivni projekt javnega uprizarjanja jaza namreč temelji na temeljnem preoblikovanju čustvenosti v sodobnih družbenih razmerah, ki ga Illouzova zapopade prek izpeljave ideje o oblikovanju čustvenega kapitalizma kot »kulture, v kateri čustveni in ekonomski diskurzi ter prakse drug drugega vzajemno oblikujejo« (str. 16). Rečeno drugače, v čustvenem kapitalizmu čustvo postaja strukturirajoči vidik ekonomskega obnašanja, katerega regulira in organizira, hkrati pa se sam jezik čustev naslanja na tržne repertoarje ter racionalno kapitalistično logiko ekonomskih odnosov in menjave. Pričujoča knjiga *Hladne intimnosti*, ki je v izvirniku izšla že leta 2006 in je nastala po Adornovih predavanjih, ki jih je na pobudo Axla Honnetha avtorica izvedla leto prej v Frankfurtu, je v prvi vrsti delo dosledno izpeljanih in jasno artikuliranih idej ter povednih etnografskih opazanj o novem čustvenem slogu, ki se v svojih teoretskih zastavkih spogleduje tako s klasično sociologijo Webra in kritično teorijo Adorna kot s poststrukturalizmom Foucaulta.

Vsako od treh poglavij knjige lahko beremo kot samostojno predavanje, obenem pa se tematsko nadgrajujejo, skozi jasno linijo argumentov smiselno navezujejo in tako dajejo vtis koherentne zgodbe. V prvem delu avtorica najprej oriše genealogijo novega čustvenega sloga, ki definira današnjega »homo sentimentalisa« (str. 11). Zаметke in vzpon tega zasidra v Freudov psihoanalitični imaginarij in tradicijo feminizma, ki naj bi reformulirala pojmovanja jaza, čustev in tudi družbenih odnosov. Njune ideje so prehajale institucionalne pregrade medicine/znanosti, politike in popularne kulture ter se tako široko uveljavile na mnogih družbenih prizoriščih. Tako se je jezik čustvenosti vplel v diskurze ekonomske učinkovitosti in enakopravnosti intimnih odnosov ter potemtakem zaznamoval komunikativni etos tako korporacij kot družine. In če bralca prepriča predvsem vloga, ki jo je ob jeziku (psiho)terapije presenetljivo prevzel tudi feminizem, in obrazložitev, da sta se »feminizem in psihologija čedalje bolj izkazovali za odločilni kulturni zaveznici« (str. 40), pa je zanj iz povedanega nekoliko težje razbrati, v odnosu do česa avtorica opisani čustveni slog opredeljuje kot novi. Hkrati je takšna mogočna teza o novem čustvenem slogu možna le ob precejšnji poenostavitvi in je kot taka neobčutljiva za morebitne vrzeli znotraj samega sloga, česar pa avtorica v tem kontekstu ne izpostavlja. To pa ne pomeni, da nima prav, ko pravi, da novi slog zanesljivo spreminja vzorce družabnosti – *čustva so prek modela komunikacije postala podvržena javnemu pogledu in predelana v »mikro javne sfere«, medtem ko so se intimni odnosi racionalizirali, s tem ko so se podvrgli proceduram govora, oddvojili od subjekta ter postali objekt spoznanja in upravljanja.*

V drugem delu knjiga obširneje razkriva strukturo terapevtske pripovedi, ki združuje tožbo o čustvenem trpljenju in prizadevanje po samouresničitvi. Tako začrta okvire terapevtskega jezika, skozi katerega se čustva danes spravljajo v govor, in pokaže na njegove pomembne učinke. Univerzalizacija in normalizacija novega čustvenega sloga, najočitnejša v samem konceptu čustvene inteligence, namreč določa novo standardizirano obliko družbene kompetentnosti, ki vzpostavlja vzorce ustreznega načina življenja, podeljuje družbeno priznanje in stratificira družbene skupine, ko hierarhizira vse odklone od uveljavljenega čustvenega sloga. Prek tega Illouzova nakaže, kako se prek kulturnih shem kompetentnega čustvenega sebstva kot nove družbene valute emocionalnega kapitala vrši reartikulacija razrednega vprašanja, saj »čustva utegnejo igrati nevidno, vendar vplivno vlogo v mešanju razrednih hierarhij« (str. 91). S tem ko prepozna klasifikacijsko vlogo novega čustvenega sloga, avtorica pronicljivo odkriva običajno zamolčane mehanizme razrednega razlikovanja v družbi.

Iz celovitega razumevanja vzpona in narave terapevtskega jezika pa v tretjem poglavju avtorica jasno zameji predstavljeni problem, ko z obravnavo povsem konkretnih primerov pokaže, kako je postopek uprizarjanja jaza kot čustvene in javne stvari svoj najmočnejši izraz odkril prav v internetu, ki tako postaja »resnično psihološka tehnologija« (str. 130). Postopki samopredstavitve in iskanje partnerja prek spletnih strani za zmenke, ki imajo strukturo trga, namreč tekstualizirajo subjektivnost in opredmetijo jaz. Avtorica pri tem izrazi kritiko do konca racionalizirane oblike romantičnosti kot značilnosti novega čustvenega kapitalizma, doda pa še nekaj ostrih o tem, kako možnost neskončne izbire briše izkustvo strasti. Tako ugovarja radikalnemu odklonu od tradicije romantične ljubezni, pri čemer se zdi nekoliko moteča posplošena in morda pre nagljena sodba, da internet izprazni družabnost in odnose čustvenih sredstev (str. 133). Bolj smiselno bi bilo govoriti o preoblikovanju same narave romantičnega in strasti pod imperativom trga, ki temeljno spreminja, in ne nujno uniči romantično imaginacijo in strast, s tem ko srečanja ločuje od teles in gradi primarno na kognitivni vednosti o drugi osebi.

Illouzova, ki jo v knjigi vodi predvsem vprašanje, kaj dejansko ta čustvena kompetentnost »opravlja« za nas, ostaja v svoji drži do terapevtske kulture ambivalentna. Zanj terapevtski model komunikacije ni zgolj manever oblastnega discipliniranja, temveč predvsem nam vsem skupno kulturno sredstvo, ki omogoča osmiselitev nestanovitne narave sebstva in »pomaga urediti kaotično strukturo družbenih odnosov v pozni modernosti« (str. 90). Svoj objekt analize tako zagradi v njegovi polni kontradiktornosti, s tem ko sočasno misli emancipatorno in oblastno dimenzijo istega fenomena. To temeljno izhodišče oz. način, na katerega poskuša premisliti vsekakor ambiciozno tematiko, je pravzaprav njen ključni prispevek. In če ji po eni strani torej gre priznati, da v privzemanju pragmatičnega pristopa preseže Foucaulta, ki bi terapevtski etos označil le kot tehniko sebstva, ki subjektivizira dominacijo, pa se vendarle zazdi, da na mestih Illouzova nepremišljeno zdrsnje v esencialistično idejo osebnosti. S tem ko razpravlja o zmanjšani možnosti preklopa od strateškega nazaj k čustvenemu jazu (str. 133), se zdi, da predpostavlja obstoj »avtentičnega čustvenega sebstva«, do katerega imamo dostop. Toda osebnost ni pred-družbena ali predkulturna, saj je vselej učinec diskurzov, prek katerih je posredovana. Tako kot je praksa »spoznati samega sebe« vedno vpeta v diskurzivne strukture, je vsako izkustvo, tudi izkustvo čustev, odvisno prav od diskurzivnih pogojev in možnosti iskanja pomena tega izkustva.

Sicer pa so *Hladne intimnosti* zagotovo zgled obilice družbene senzibilnosti in teoretske imaginacije, saj avtorica spretno in sistematično izpeljuje svoje ideje, ob tem pa ji ne manjka široka in jasna empirična refleksija. Knjiga postaja laičnim bralcem prijetnejša in dostopnejša predvsem prek nizanja splošno znanih referenc na popularno kulturo in konkretnih primerov etnografskih opažanj, ki jih smiselno vpleta v zgodbo, hkrati pa zahtevnejšim ponuja nastavke za nadaljnje poglobljeno branje s sprotnimi napotili na številne ustrezne znanstvene vire, na katerih organizira svoj argument. Tudi zaradi takšnih detajlov, ki pa to niso, spada drobna knjižica med odmevnejša dela avtorice in je kot taka nujno branje. Ne samo da zastavlja aktualna in relevantna vprašanja, ko prevprašuje diskurzivne pogoje uprizarjanja jaza in naravo »nove kulturne konfiguracije« (str. 134) v čustvenem kapitalizmu, ampak kljub svojemu kratkemu obsegu nanje tudi izpiljeno in lucidno odgovarja, in sicer tako, da presega zgolj postmoderno/giddensovsko emancipatorično ali kritično/foucaultovsko oblastno dimenzijo fenomena. Tako ontologijo čustev zapopade prek nemirne prepletenosti protislovnih procesov racionalizacije in čustvenosti, zasebnih zadev in javnih repertoarjev ... V tem pogledu se Illouzova več kot kompetentno spopade z izzivom, ki ga nalaga sociologiji – z izzivom pokazati ostroumnost in budnost »v družbenem svetu, ki te razlike dosledno ukinja« (str. 132), tudi ločnico med poblagovljenjem in emancipacijo sebstva, saj sta ta procesa, kot zagovarja, nerazločljivo in nepreklicno zlita drug z drugim.